महान् भवेयम्

◆ अनामिकः

स्वातन्त्र्यात् पूर्वं गुर्जरराज्ये सावलिग्रामे 'आशाराम-रङ्गरेज'नामा कश्चन सज्जनः आसीत् । रङ्गोपजीविनः तस्य दरिद्रस्य चत्वारः पुत्राः । तेषु द्वितीयः पुत्रः चुनीलालः । गच्छता कालेन उपजीविकार्थम् आशा-रामः सपरिवारः कलोलग्रामे न्यवसत् ।

एकस्यां रात्रौ आशारामः स्वस्य गृहस्य द्वारदेशे उपविश्य धूमपानं कुर्वन् आसीत् । तदा तत्र आङ्ग्ल-शासननियुक्तौ द्वौ रक्षकौ आगच्छताम् । ''तत्र कोऽन्यः स्वपन् अस्ति तव गृहाङ्गणे ?'' इति एकेन पृष्टम् ।

''अतिथिः कश्चन आगतः अस्ति'' इति धैर्येण उक्तम् आशारामेण ।

तद्वचनं श्रुत्वा कुपितः अपरः रक्षकः अगर्जत् - ''तर्हि किमर्थं रक्षकालयं प्रति सूचना न दत्ता ?'' इति ।

''एतत्तु ख्यातगर्हेण कुटुम्बेन कर्तव्यम् । मम कृते नावश्यकम्'' इति अवदत् आशारामः ।

तत् श्रुत्वा रक्षकौ उग्रौ अभवताम् । तौ आशारामं दण्डेन प्रहृतवन्तौ । ''ग्रामे चौर्यं प्रवृद्धम् अस्ति । अतिथ्यागमनं ज्ञापनीयम् आसीत् त्वया । त्वं कृतापराधः'' इति वदन्तौ तौ आशारामम् आकृष्य ताडयन्तौ रक्षकालयं नीतवन्तौ । पुत्रः चुनीलालः धावन् ग्रामप्रमुखस्य गृहं गत्वा प्रवृत्तं सर्वं निवेदित-वान् । ग्रामप्रमुखः झटिति आरक्षकालयं गत्वा आशा-रामं मोचितवान् ।

''अम्ब ! पित्रा कः महान् अपराधः कृतः ? किमर्थम् आरक्षकैः ईदृशः व्यवहारः कृतः ?'' इति मातरं सविषादम् अपृच्छत् चुनीलालः ।

तदा माता उक्तवती - ''पुत्र ! वयं नानाजनाः (गुर्जरभाषायां 'नाना' इत्यस्य 'निम्नः' इत्यर्थः) स्मः । अस्मिन् जगति 'मोटा'जनेन कृताः महान्तः अपि अपराधाः क्षमार्हाः भवन्ति । किन्तु 'नाना'जनैः अपराधे अकृते अपि दण्डनं प्राप्यते'' इति ।

एतत् श्रुत्वा चुनीलालः तस्मिन् एव क्षणे कृत-सङ्कल्पः अभवत् यत् अहमपि 'मोटा' (महान्) भवेयम् इति ।

अग्रिमे काले सः एव चुनीलालः गुर्जरराज्ये 'पूज्यमोटा' इति नाम्ना ख्यातः अभवत् । असहकारान्दोलने गान्धी-महोदयेन दत्तम् आह्वानं स्वीकृत्य महाविद्यालयाभ्यासं परित्यज्य हरिजन-सेवासङ्घे सुमहती सेवा कृता तेन । तदनन्तरं बालयोगिनः केशवानन्दस्य च संसर्गेण आध्यात्मिकक्षेत्रे सः ख्यातः अभवत् । गुरुवर्ययोः कृपया गहनाः आध्यात्मिकानुभवाः अपि तेन प्राप्ताः ।

पूज्यमोटावर्येण गुर्जरभाषया सुमहत् वाङ्मयं रचितम् अस्ति । सामान्यजनान् लक्ष्यीकृत्य तेन रचितं जीवनविषयकं वाङ्मयम् अद्यापि विराजते ।